

UNIVERSITATEA „NICOLAE TITULESCU”

FACULTATEA DE DREPT

Sanctiunile aplicabile infractorilor minori

REZUMAT

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT:

prof. univ. dr. Dobrinou Vasile

STUDENT DOCTORAND:

av. Pușcașu Andrei-Lucian

București, 2018

CUPRINS

Cuvânt înainte

Capitolul I: Aspecte generale

Secțiunea 1: Evoluția normelor penale și procesual penale române aplicabile infractorilor minori

&1. Tratatamentul infractorului minor potrivit dispozițiilor penale anterioare Codului penal din 1969

- a. În dreptul roman
- b. Legiuirile din Țările Române
- c. Codul penal de la 1865
- d. Codul penal de la 1937

&2. Tratatamentul infractorului minor potrivit Codului penal și de procedură penală din 1969 și a unor acte normative ulterioare

- a. Codul penal
- b. Codul de procedură penală

Secțiunea 2: Reglementări internaționale aplicabile infractorilor minori

&1. Ocrotirea minorilor în legislația internațională

&2. Sistemul sancționator aplicabil delincvenților juvenili în dreptul penal comparat

- a. Franța
- b. Germania

c. Spania

Capitolul II: Limitele răspunderii penale a minorilor

Secțiunea 1: Capacitatea penală a minorilor

- a. Minorii lipsiți de capacitate penală
- b. Minorii cu capacitate penală relativă
- c. Minorii cu capacitate penală

Secțiunea 2: Minoritatea făptuitorului, cauză de neimputabilitate

Secțiunea 3: Măsurile administrative de ocrotire a minorilor care nu răspund penal

Secțiunea 4: Răspunderea penală a minorilor în cazul formelor de unitate infrațională

- a. Unitatea naturală
- b. Unitatea legală

Capitolul III. Măsurile educative

Secțiunea 1: Sistemul sancționator aplicabil minorilor

Secțiunea 2: Consecințele răspunderii penale

Secțiunea 3: Individualizarea judiciară a măsurilor educative

- a. Criteriile generale de individualizare
- b. Referatul de evaluare

Capitolul IV. Regimul măsurilor educative neprivative de libertate

Secțiunea 1: Considerații generale

Secțiunea 2: Stagiul de formare civică

- a. Noțiuni introductive
- b. Conținutul măsurii
- c. Punerea în executare
- d. Dispoziții de drept comparat

Secțiunea 3: Supravegherea

- a. Considerații generale
- b. Conținutul măsurii
- c. Punerea în executare
- d. Dispoziții de drept comparat

Secțiunea 4: Consemnarea la sfârșit de săptămână

- a. Considerații generale
- b. Conținutul măsurii
- c. Punerea în executare
- d. Dispoziții de drept comparat

Secțiunea 5: Asistarea zilnică

- a. Considerații generale
- b. Conținutul măsurii

- c. Punerea în executare
- d. Dispoziții de drept comparat

Secțiunea 6: Obligațiile de supraveghere

- a. Conținutul obligațiilor de supraveghere
- b. Modificarea sau încetarea obligațiilor

Secțiunea 7: Prelungirea sau înlocuirea măsurilor educative neprivative de libertate

Capitolul V: Regimul măsurilor educative privative de libertate

Secțiunea 1: Considerații generale

Secțiunea 2: Internarea într-un centru educativ

- d. Considerații generale
- e. Conținutul măsurii
- f. Punerea în executare

Secțiunea 3: Internarea într-un centru de detenție

- a. Considerații generale
- b. Conținutul măsurii
- c. Punerea în executare

Secțiunea 4: Schimbarea regimului de executare

Capitolul VI: Dispoziții de drept penal cu aplicare specială în materia minorității

Secțiunea 1: Efectele cauzelor de atenuare și agravare

- a.** Circumstanțele aplicabile infractorilor minori
- b.** Stările de atenuare sau de agravare aplicabile minorilor
 - 1. Tentativa
 - 2. Cauzele speciale de reducere a pedepsei
 - 3. Stările de agravare

Secțiunea 2: Pluralitatea de infracțiuni

Secțiunea 3: Descoperirea unei infracțiuni săvârșite în timpul minorității

Secțiunea 4: Prescripția răspunderii penale a minorului și prescripția executării măsurilor educative

- a. Prescripția răspunderii penale a minorilor
- b. Prescripția executării măsurilor educative

Secțiunea 5: Minorul devenit major

Secțiunea 6: Efectele măsurilor educative

Concluzii și propuneri de lege ferenda

Bibliografie

I. Tema cercetării și importanța sa științifică

Prin prezenta teză de doctorat, intitulată **Sancțiunile aplicabile infractorilor minori**, am analizat, în mod temeinic, importanța deosebită și rolul măsurilor educative în procesul de modelare comportamentală a delinventului juvenil și totodată am evidențiat utilitatea unui sistem de protecție a minorului aflat în conflict cu legea penală.

În opinia noastră, examinarea unei asemenea problematici implică și examinarea atât a dispozițiilor internaționale privitoare la delincvența juvenilă cât și a reglementărilor execuțional penale române specifice măsurilor educative.

Odată cu intrarea în vigoare a noului Cod Penal în data de 1 februarie 2014, prevederile penale aplicabile infractorilor minori au suferit modificări fundamentale, legiuitorul preferând să renunțe la sistemul sancționator mixt alcătuit din măsuri educative și pedepse în detrimentul unui regim alcătuit în exclusivitate din măsuri educative.

O asemenea abordare este în deplină concordanță cu politica penală europeană și este de natură să contribuie în mod efectiv la reeducarea și protejarea infractorilor minori.

Totuși, prin instituirea de noi măsuri educative, privative și neprivative de libertate, precum și modificarea legislației execuțional penale, practica judecătorească scoate la iveală multiple slăbiciuni în procesul de interpretare și aplicare a acestora.

Prin cercetarea aprofundată a dispozițiilor penale referitoare la sancțiunile aplicabile infractorilor minori prin raportare la prevederile internaționale precum și la cele execuțional penal, considerăm că prezenta teză își poate dovedi interesul și utilitatea științifică, fiind capabilă să contribuie la crearea premiselor necesare pentru asigurarea unei practici unitare a instanțelor judecătorești.

II. Structura și conținutul lucrării

Lucrarea este structurată în șase capitole care sunt la rând lor împărțite în secțiuni și alte subdiviziuni ale acestora, la care se adaugă un capitol destinat concluziilor și propunerilor *de lege ferenda*.

Primul capitol este consacrat aspectelor generale, lucrarea debutând cu o cercetare a evoluției normelor penale și procesuale penale aplicabile infractorilor minori.

În acest sens, am prezentat opinia distinsului profesor Ioan Tanoviceanu care evidențiază în cartea sa că „cei vechi pedepseau pe copii chiar cu moartea” și oferea ca exemplu mărturiile lui Quintilian care susținea că Areopagul Atenei a pedepsit cu moartea pe un copil care scosese ochii unei păsări¹.

Odată cu evoluția societăților aceste tendințe de pedepsire a infractorilor minori au suferit modificări substanțiale.

Astfel, din Antichitate legiuitorii au început să-și manifeste treptat preocuparea pentru adoptarea unui regim sancționator penal diferențiat pentru delincvenții juvenili.

¹ I. Tanoviceanu „Tratat de drept și procedură penală”, Ediția a II-a, Ed. Tipografia Curierul Judiciar, 1924, vol. I, p. 695;

În acest sens, dreptul roman, prin Legea celor XII table, împărțea minorii în două categorii de vârstă respectiv impuberus și puberus, vârsta pubertății fiind de 14 ani pentru băieți și 12 ani pentru fete.

În ceea ce privește dispozițiile existente în Țările Române, în secolele XVI-XVII începe să se avanseze ideea excluderii minorului de la aplicarea pedepsei, iar o parte din codurile secolului XIX, datorită promovării principiului individualizării pedepselor, au instituit unele prevederi penale speciale aplicabile delincvenților juvenili.

Primele reglementări românești care conțin referiri la starea de minoritate au fost „Cartea Românească de Învățătură” a lui Vasile Lupu din 1646 în Moldova și „Îndreptarea Legii” a lui Matei Basarab din 1652 în Muntenia.

Intrat în vigoare la 1 mai 1865 sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, primul Cod penal român înlătură diversitatea din materia penală, înlocuind Codul penal al lui Ioan Sandu Sturdza din Moldova și Codul penal al lui Barbu Știrbei din Muntenia.

Legiuitorul Codului de la 1865 dedică, în Titlul VI al Capitolului I, intitulat „Cauzele care apără de pedeapsă sau micșorează pedeapsa” (art. 61- 65), prevederi aplicabile infractorilor juvenili.

Prin intrarea în vigoare a Codului penal și de procedură penală în anul 1937, se instituie un nou tratament sancționator precum și reguli speciale de cercetare și judecare a delincvenților juvenili, îmbunătățite în mod considerabil.

În ceea ce privește Codul penal din anul 1969, acesta consacră materia minorității într-un titlul distinct respectiv Titlul V al părții generale.

Totodată, este de evidențiată faptul că noua legiuire penală înregistrează un nou progres în sensul că prevede minoritatea printre cauzele care înlătură caracterul penal al faptei.

Examinarea evoluției normelor de drept penal și drept procesual penal aplicabile delincvenților juvenili se dovedește indispensabilă în măsura în care se dorește o mai bună înțelegere a măsurilor educative.

Tot în acest capitol mai regăsim analizate și o serie de acte internaționale prin intermediul cărora au fost instituite o serie de principii cu caracter general ce constituie o baza solidă pentru dezvoltarea programelor de prevenire a delincvenței juvenile precum și de protecție a minorilor aflați în aceste situații, respectiv:

1. Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la 4.11.1950;
2. Ansamblul Regulilor standard minimale ale Națiunilor Unite în Administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 40/33 din 29.11.1985;
3. Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U prin Rezoluția nr. 44/25 la 20.11.1989;
4. Regulile Națiunilor Unite pentru Protecția Minorilor Privati de Libertate (Regulile de la Havana), adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția nr. 45/113 din 14.12.1990;
5. Regulile minimale ale Națiunilor Unite pentru elaborarea măsurilor neprivative de libertate (Regulile de la Tokio), adoptate prin Rezoluția nr.45/110 la 14.12.1990;

6. Principiile Națiunilor Unite pentru Prevenirea Delincvenței Juvenile (Principiile de la Riyadh), adoptate prin Rezoluția nr.45/112 din 14.12.1990;
7. Recomandarea CM/REC (2003)20 a Comitetului de Miniștri a Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24.09.2003;

Primul capitol se finalizează cu o subsecțiunea dedicată aspectelor de drept penal comparat.

Astfel, avându-se în vedere faptul că în procesul de elaborare a noilor măsuri educative legiuitorul penal român s-a inspirat în principal din dreptul spaniol, din cel francez precum și din cel german, am considerat oportun să examinez dispozițiile penale din aceste sisteme de drept referitoare la limitele răspunderii penale precum și la tratamentul sancționator aplicabil minorilor infractor.

În ceea ce privește dreptul francez, legiuitorul penal alege să dedice fenomenului delincvenței juvenile un act normativ distinct de Codul penal, respectiv Ordonanța nr. 45-174 din 2 februarie 1945.

În acest sens, este de evidențiat faptul că Ordonanța este structurată în 5 capitole și conține prevederi privitoare la procedura de urmărire și judecare a infracțiunilor comise de minori precum și la sancțiunile aplicabile.

Limitele răspunderii penale sunt bine definite și se raportează atât la vârsta minorilor la momentul comiterii faptelor penale cât și la prezența discernământului.

Regimul sancționator aplicabil este unul mixt, compus din măsuri educative, măsuri de mediere-reparație și pedepse.

În Germania, dispozițiile Codului penal referitoare la infractorii minori se completează cu cele prevăzute în Legea instanțelor pentru minori (Jugendgerichtsgesetz).

Regimul sancționator aplicabil minorilor este alcătuit dintr-o varietate de măsuri educative și măsuri disciplinare, capabile să sprijine procesul de reeducare a infractorilor minori la care se adaugă pedeapsa închisorii.

Ca și în situația legiuitorului francez precum și cel german, legiuitorul spaniol a preferat să reglementeze delincvența juvenilă printr-o lege specială care cuprinde prevederi derogatorii de la dreptul comun, respectiv Legea organică spaniolă nr. 5 din 12 ianuarie 2000 privind răspunderea penală a minorilor.

Potrivit Legii organice, în sarcina minorilor mai mici de 14 se instituie o prezumție absolută de lipsă de capacitate penală, fapt ce determină aplicarea actelor normative ce reglementează protecția copiilor, respectiv Codul Civil precum și Legea organică nr.1 din 15 ianuarie 1996.

În ceea ce privește delincvenții juvenili cu vârstele cuprinse între 14 și 17 ani, aceștia sunt răspunzători penali în toate situațiile în care nu se constată incidența vreunei cauză de înlăturare a răspunderii penale.

La fel ca și în reglementarea penală română, sistemul sancționator aplicabil delincvenților juvenili este unic, format din măsuri privative și neprivative de libertate, cu caracter educativ.

Pentru alegerea unei măsuri cu caracter educativ, judecătorul pentru minori va avea în vedere circumstanțele personale și gradul de maturitate al infractorului infantil precum și natura și gravitatea faptelor. În cazuri excepționale, instanța poate impune delincventului juvenil executarea a două măsuri educative.

În cel de-al doilea capitol al lucrării, m-am axat pe examinarea limitelor răspunderii penale a minorilor existente în dreptul românesc.

În acest sens, am apreciat că prevederile prevăzute de actualul Cod penal sunt în perfectă concordanță cu cele stabilite prin Ansamblu regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) în conformitate cu care se recomandă sistemelor juridice să fixeze o limită a răspunderii penale corespunzătoare cu gradul de dezvoltate emoțională, psihică și intelectuală a minorilor.

Totodată, am constatat că prin stabilirea a unui prag minim de vârstă sub care minorii care comit fapte prevăzute de legea penală nu pot fi trași la răspundere penală s-au respectat dispozițiile statuate prin Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite.

Astfel, potrivit Codul penal român, minorul sub vârsta de 14 ani beneficiază de prezumția absolută și irefragabilă că nu are discernământ și drept urmare nu poate fi angajată tragerea la răspundere penală.

În cazul comiterii unei infracțiuni de către un minor cu vârsta cuprinsă în 14 și 16 ani, dispozițiile penale statuează că este răspunzător penal numai dacă a săvârșit fapta cu discernământ.

Pentru o mai bună înțelegere a dispozițiilor legale am arătat că, în sensul Legii nr.487/2002, „prin discernământ se înțelege componenta capacității psihice, care se referă la o faptă anume și din care decurge posibilitatea persoanei respective de a aprecia conținutul și consecințele acestei fapte”.

Spre deosebire de prima categorie, delincvenții juvenili cu vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani beneficiază de o prezumția relativă de lipsă de capacitate penală, prezumție ce poate fi răsturnată prin administrarea de probe contrare.

În ceea ce privește ultima categorie, această este alcătuită din două subcategorii respectiv:

- minorii cu vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani care au săvârșit o infracțiune cu discernământ;
- minorii cu vârsta peste 16 ani, legiuitorul neinstituind vreo condiție specială pentru angajarea răspunderii penale.

Un alt aspect demn de menționat este reprezentant de faptul că, spre deosebire de Codul penal anterior care situa minoritatea făptuitorului printre cauzele de înlăturare a caracterului penal al faptei, prezentele dispoziții, ca urmare a modificării infracțiunii ca instituție fundamentală a dreptului penal, califică minoritatea ca fiind o cauză de neimputabilitate.

În toate cazurile în care nu poate fi angajată răspunderea penală a minorilor care au comis o faptă prevăzută de legea penală, devin incidente dispozițiile Legii nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, prin care sunt instituite următoarele măsuri speciale de protecție: plasamentul și supravegherea specializată.

În secțiunea următoare am analizat răspunderea penală a minorilor în cazul formelor de unitate infracțională, deoarece în cazul comiterii de către minori a unor astfel de infracțiuni se impune determinarea momentului consumării respectiv epuizării faptelor penale prin raportare la condițiile de vârsta și discernământ stabilite de legiuitor.

În cel de al treilea capitol al tezei de doctorat am acordat o atenție sporită examinării sistemului sancționator penal aplicabil delincvenților juvenili precum și a consecințelor răspunderii penale în cazul minorilor.

În acest sens, este de evidențiat că în domeniul justiției pentru minori s-au remarcat într-un mod deosebit două sisteme sancționatorii, respectiv un regim tradițional mixt format din măsuri educative și pedepse, precum și unul alcătuit exclusiv din măsuri educative numit și tutorial.

Legiuitorul actualelor prevederi penale a optat pentru o abordare modernă aflată în deplină concordanță cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, renunțând astfel la regimul sancționator mixt, tradițional în favoarea unui sistem alcătuit exclusiv din măsuri educative neprivative și privative de libertate.

În opinia noastră, rațiunea care a stat la adoptarea sistemului sancționator tutorial constă în reconsiderarea statului minorilor delincvenți din cel de infractor în cel de victimă efectivă a propriului mediu social ce necesită cu precădere măsuri de protecție și de educare.

Măsurile educative reprezintă sancțiuni de drept penal care se dispun doar față de persoanele minore care săvârșesc fapte penale și care au aptitudinea să conducă la educarea și reintegrarea lor în societate.

Prin art.114 alin. (1) C. pen. se instituie regula că măsurile educative neprivative de libertate se aplică față de minorii cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani care săvârșesc fapte penale.

Sfera de acțiune a prevederilor de sus este limitată prin dispozițiile alin. (2) care reglementează situațiile când se pot lua măsuri educative privative de libertate, respectiv:

- a) dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat;
- b) atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață.

Secțiunea finală a celui de al treilea capitol este structurat în două subdiviziuni și are ca obiect de cercetare dispozițiile privitoare la individualizarea juridică a măsurilor educative.

În conformitate cu dispozițiile art.116 C. pen., în vederea efectuării evaluării minorului, potrivit criteriilor prevăzute în art. 74, instanța va solicita serviciului de probațiune întocmirea unui referat care va cuprinde și propuneri motivate referitoare la natura și durata programelor de incluziune socială pe care minorul ar trebui să le urmeze, precum și alte obligații ce pot fi impuse acestuia de către instanță.

Prin întocmirea referatului de evaluare se urmărește identificarea tuturor condițiilor care au stat la baza comportamentului deviant al delincventului juvenil în scopul aplicării în mod corespunzător a unei măsuri educative care să producă efecte eficiente în procesul de reeducare.

Se poate afirma că rolul principal al referatului de evaluare este acela de a oferi un plus de ajutor instanței în procesul de individualizare a măsurilor educative.

Al patrulea capitol al prezentei teze de doctorat cuprinde o cercetare aprofundată asupra regimului măsurilor educative neprivative de libertate.

Sediul materiei măsurilor educative neprivative de libertate îl reprezintă capitolul al II-lea din Titlul IV al Codului penal care le reglementează în ordine crescătoare în raport de gravitatea lor.

Stagiul de formare civică, preluat din legislația penală franceză, nu are corespondent în Codul penal anterior și opinăm că poate fi considerată ca fiind o măsură al cărei scop este de a înlătura unele mici curențe apărute în educația infractorului minor.

Supravegherea reprezintă o măsură nouă introdusă în legislația penală română cu un efect educativ care poate fi aplicată delincvenților juvenili în scopul îmbunătățirii conduitei și incluziunii în societate a acestora.

Consemnarea la sfârșit de săptămână reprezintă deasemenea o nouă măsură educativă neprivativă de libertate, ce poate fi dispusă față de minorii cu un comportament antisocial care săvârșesc fapte penale.

Asistarea zilnică, preluată din legislația penală spaniolă, nu are corespondent în Codul penal anterior și este considerată ca fiind cea mai severă măsură educativă neprivativă ce poate fi impusă delincvenților juvenili.

Analiza măsurilor mai sus expuse este completată cu examinarea prevederilor execuțional penale precum și a dispozițiilor de drept penal internațional ce au constituit sursă de inspirație pentru legiuitorul român.

În ceea ce privește capitolul V al lucrării, acesta a avut ca obiect de studiu regimul măsurilor educative privative de libertate.

Prin prevederile Recomandării (2008)¹¹ a Comitetului de Miniștri se statuează cu titlu de principiu faptul că lipsirea de libertate a unui delincvent

juvenil trebuie să fie considerată ca fiind o măsură de ultim resort și trebuie aplicată pe o perioadă de timp scurtă.

În deplin acord cu dispozițiile europene, legiuitorul român stabilește prin prevederile art. 114 C. pen., că măsurile educative privative de libertate au un caracter de excepție ce pot fi aplicate numai cu îndeplinirea unor condiții speciale.

Sediul materiei măsurilor educative privative de libertate îl reprezintă Capitolul al III-lea din Titlul IV al Codului penal care le reglementează în ordine crescătoare în raport de gravitatea lor, respectiv internarea într-un centru educativ precum și internarea într-un centru de detenție.

Prin dispozițiile art.124 C. pen. se reglementează o măsură educativă privativă de libertate cu un efect educativ-preventiv ce poate fi dispusă împotriva minorilor cu un comportament deviant care, prin acțiunile sau inacțiunilor lor, săvârșesc fapte penale de o gravitate sporită.

De asemenea, așa cum s-a reliefat și în literatura de specialitate, internarea într-un centru educativ poate fi impusă delincvenților juvenili atunci când se apreciază că măsurile educative neprivative de libertate nu pot conduce la reeducarea lor.

În ceea ce privește internarea într-un centru de detenție, aceasta reprezintă o măsură cu un efect educativ- preventiv ce poate fi dispusă ca ultimă soluție atunci când se reține comiterea unor fapte de o gravitatea excesivă.

Distincția dintre centru educativ și centrul de detenție rezidă în regimul de supraveghere și pază și programele de reintegrare socială cu caracter intensiv.

Ca și în cazul măsurilor educative neprivative de libertate, analiza măsurilor mai sus expuse este completată cu examinarea prevederilor execuțional penale precum.

Cel de al șaselea capitol al lucrării este dedicat studierii dispozițiilor penale cu aplicare specială în materia minorității, respectiv cele prevăzute de art.128 –art. 134 C. pen.

Astfel, în cercetarea efectelor cauzelor de atenuare și agravare, am evidențiat faptul că, spre deosebire de legiuirea penală anterioară care nu făcea nici o distincție între infractorii majori și cei minori cu referire la efectele produse de cauzele de atenuare, agravare, noul Cod penal aduce modificări semnificative în această materie.

În acest sens, art. 128 C. pen. stabilește, cu titlu derogatoriu de la dispozițiile de drept comun, că în cazul infracțiunilor săvârșite în timpul minorității cauzele de atenuare și agravare sunt avute în vedere la alegerea unei măsuri educative și produc efecte între limitele prevăzute de lege pentru fiecare măsură educativă.

În ceea ce privește dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni săvârșit de un delincvent juvenil, am apreciat că, prin reglementarea art. 129 alin. (1) C. pen., actualul Cod penal reprezintă o evoluție față de prevederile legii penale anterioare care nu făcea nici o referire la aplicarea măsurilor educative în caz de concurs de infracțiuni.

Lucrarea se finalizează printr-un capitol dedicat concluziilor și propunerilor de lege ferenda, .

Bibliografie

I. Doctrină română. Tratate, cursuri, monografii, studii publicate în reviste de specialitate.

1. A. Boroii, „Drept penal: partea generală: conform noului Cod penal”, Ed. a 2-a, rev., Ed. C.H. Beck, București, 2014;
2. A. Boroii, „Drept penal: partea generală: conform noului Cod penal”, Ed. a 3-a, rev., Ed. C.H. Beck, 2017;
3. C. Bîrsan, „Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole”, Ed. All Beck, București, 2005;
4. C. Bulai, N.B. Bulai, „Manual de drept penal. Partea generală”, Ed. Universul Juridic, București, 2007;
5. C. Mitrache, C. Mitrache, „Drept penal român: Partea generală”, Ediția a 8-a rev. și adăug., Ed. Universul Juridic, București, 2010;
6. C. Mitrache, C. Mitrache, „Drept penal român. Partea general. Conform noului Cod penal: curs universitar ”, Ed. Universul Juridic, București, 2014;
7. C. Mitrache, C. Mitrache, „Drept penal român. Partea general. Conform noului Cod penal: curs universitar ”, Ed. a 2-a, rev. și adăug., Ed. Universul Juridic, București, 2016;
8. C. Niculeanu, „Regimul juridic al măsurilor educative neprivative de libertate în lumina noului Cod penal”, Revista Dreptul nr. 8/2012
9. C. Turianu „Răspunderea juridică pentru faptele penale săvârșite de minori”, Ed. Continent XXI, București, 1995;
10. E. Verza, F.E. Verza, „Psihologia vârstelor”, Ed. Pro Humanitate, București, 2000;
11. E. Stănișor, „Delincvența juvenilă”, Ed. Oscar Print, București, 2003;

- 12.F. Streteanu „Concursul de infracțiuni”, ed. Lumina Lex, București, 1999;
- 13.G. Antoniu, C. Bulai, C. Duvac, I. Griga, G. Ivan, C. Mitache, I. Molnar, I. Pascu, V. Pașca, O. Predescu, „Explicații preliminare ale noului Cod penal”, vol I, Ed. Universul Juridic, București, 2011;
- 14.G. Antoniu, C. Bulai, C. Duvac, I. Griga, G. Ivan, C. Mitache, I. Molnar, I. Pascu, V. Pașca, O. Predescu, „Explicații preliminare ale noului Cod penal”, vol.II, Ed. Universul Juridic, București, 2010;
- 15.G.Ivan, M. C.Ivan, „Drept penal:partea generală conform noului Cod penal”, Ediția a 3-a, rev și adăug., Editura C.H. Beck, București, 2017;
- 16.I.Chiș, A.B. Chiș, „Executarea sancțiunilor penale”, Ed. Universul Juridic, București, 2015;
- 17.I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiș, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, „Noul Cod penal comentat”, Ed. Universul Juridic, București, 2012;
- 18.I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiș, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, „Noul Cod penal comentat”, vol. I, Ed. a 3-a, rev. și adăug., Ed. Universul Juridic, București, 2016;
- 19.I. Tanoviceanu „Tratat de drept și procedură penală”, Ediția a II-a, Ed. Tipografia Curierul Judiciar, 1924, vol. I;
- 20.M. Basarab, V. Pașca, G. Mateuș, C. Butiuc, „Codul penal comentat”, Ed. Hamangiu, București, 2007;
- 21.M.A. Hotca, „Manual de drept penal: partea generală”, Ed. Universul Juridic, 2017;
- 22.M. Coca-Cozma, C.M. Crăciunescu, L.V Lefterache, „Justiția pentru minori. Studii teoretice și jurisprudență. Analiza modificărilor legislative în domeniu”, Ed. Universul Juridic, București, 2003;

- 23.M.-C Kmen, R. Rață, „Răspunderea penală a minorului. Studiu de doctrină și practică”, Ed. Hamangiu, 2007;
- 24.M. Gorunescu, I.A. Barbu, M. Rotaru, „Drept penal: parte generală: curs universitar”, Ed. Universul Juridic, București, 2014;
- 25.M. Udroi, „Fișe de drept penal: partea generală: Noul Cod penal”, Ed. Universul Juridic, București, 2014;
- 26.M. Udroi, „Drept penal:partea generală”, Ediția a 4-a, Ed. C.H.Beck, București, 2017;
- 27.M. Zolyneak, „Drept penal. Partea generală”, vol. II, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1993;
- 28.M. Zolyneak, M.I. Michinici, „Drept penal. Partea generală”, Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1999;
29. N. Volonciu, A.S. Uzlau, D. Atasiei, C.M. Chirita, T.V. Gheorghe, C. Ghigheci, R. Morosanu, G. Tudor, V. Vaduva, C. Voicu, „Noul Cod de procedură penală comentat”, ed. a 2-a, rev., Ed. Hamangiu, București, 2015;
- 30.O. Brezeanu, „Din istoria regimului sancționator al minorului infractor în România”, Revista de drept penal, nr. 2/1995;
- 31.O. Brezeanu, „Minorul și legea penală”, Ed. ALL Beck, București, 1998;
- 32.O. Brezeanu, „Instituția reeducării minorului delincvent- concept, sensuri”, Revista Universul Juridic, nr.6/2015;
- 33.P.Dungan „Regimul răspunderii penale a minorului în noul Cod penal”, în ”Revista de Drept Penal” nr. 4, București, 2011;
- 34.T. Dascăl, „Minoritatea în dreptul penal român”, Ed. C.H. Beck, București, 2011;
- 35.T. Dima, „Drept penal. Partea generală”, ediția a 3-a revăzută și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2014;

- 36.U. Șchiopu, E, Verza, „Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții” Ed. Didactică și Pedagogică, R.A., Ediția a III-a revizuită, București, 1997;
- 37.V. Brutaru, „Tratamentul penal al minorului”, Ed. Hamangiu, București, 2012;
- 38.V. Dongoroz, „Noul Cod Penal și Codul Penal Anterior. Prezentare comparativă.” Ed. Politică, București, 1968;
- 39.V.Dongoroz, I. Fodor, S. Kahane, I. Oancea, N Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, „Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală” , vol. I, Ed. Academiei Române, Ed. All Beck, 2003;
- 40.V.Dongoroz, I. Fodor, S. Kahane, I. Oancea, N Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, „Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală”, vol. II, Ediția a II-a, Ed. Academiei Române, București, 2003;
- 41.V. Pașca, „Curs de drept penal: partea generală: ediția actualizată cu modificările noului Cod penal”, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2012;
- 42.V. Pașca, „Curs de drept penal: partea generală.”, Ed. a 4-a rev. și adăug.,Ed. Universul Juridic, București, 2015;
- 43.T. Toader, M. I. Michinici, A. Crisu-Ciocinta, M. Dunea, R. Raducanu, S. Raduletu, „Noul cod penal. Comentarii pe articole”, Editura Hamangiu, București, 2014;

II. Doctrină străină. Tratate, cursuri, monografii, studii publicate în reviste de specialitate.

1. F. Dünkcl, "Legea penală a minorilor în Germania: între un sistem de protecție și justiție", Revista Deviance and Society , vol. 26, nr. 3, 2002;

2. F. Dünkel, „Sistemul justiției juvenile în Europa”, Revista Kriminologijos studijos, nr. 1, 2014;
3. F. Dünkel, „Migration and ethnic minorities in Germany: Impacts on youth crime, juvenile justice and youth imprisonment”;
4. J. Pradel, „Droit Pénal général”, 19e édition, Ed. Cujas, Paris, 2012;
5. J. Pradel „Droit Pénal Comparé”, Ed. Dalloz, Paris, 1995;
6. J. Pradel, „Droit Pénal Comparé”, 4e édition, Ed. Dalloz, Paris, 2016;
7. M.A. Cano Panos, „Posibilidades de «diversion» por parte del Ministerio Fiscal en el derecho penal juvenil Aleman”, Revista De Derecho penal y criminologia , nr.13/2004;
8. P. Bonfils, „Chronique de droit penal des mineurs”, Revista internațională de drept penal nr. 1, Ed. Eres, 2009;
9. S. Boyne, „ Juvenile Justice in Germany”, Robert H. McKinney School of Law, Indiana University, Legal Studies Research Paper nr. 2015-28, Indianapolis

III. Legislație națională și internațională

1. Ansamblul Regulilor standard minimale ale Națiunilor Unite în Administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing);
2. Codul penal Carol al II-lea;
3. Codul de procedură penală Carol al II-lea;
4. Codul penal 1969;
5. Codul de procedură penală 1969;
6. Codul penal 2014;
7. Codul de procedură penală 2014;
8. Codul penal francez;

9. Codul penal german;
10. Codul penal spaniol;
11. Constituția României;
12. Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
13. Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U;
14. H.G. nr. 157/2016 din 10 martie 2016 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal;
15. Legea Jugendgerichtsgesetz;
16. Legea organică spaniolă nr. 5 din 12 ianuarie 2000 privind răspunderea penală a minorilor;
17. Legea 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri;
18. Legea 656/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, precum și pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării terorismului;
19. Legea nr. 478/2002 a sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice;
20. Legii nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului;
21. Legea 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale;
22. Legea organică nr. 8 din 4 decembrie 2006;
23. Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal;

24. Legea 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune;
25. Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal;
26. Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal;
27. Ordonanța franceză nr. 45-174 din 2 februarie 1945;
28. O.U.G. nr. 18/2016 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și pentru completarea art. 31 alin. (1) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară;
29. Principiile Națiunilor Unite pentru Prevenirea Delincvenței Juvenile (Principiile de la Riyadh);
30. Regulile Națiunilor Unite pentru Protecția Minorilor Privati de Libertate (Regulile de la Havana);
31. Regulile minimale ale Națiunilor Unite pentru elaborarea măsurilor neprivative de libertate (Regulile de la Tokio);
32. Recomandarea CM/REC (2003)20 a Comitetului de Miniștri a Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile;
33. Recomandarea CM/Rec(2008)11 privind normele europene pentru delincvenții minori care fac obiectul unor sancțiuni sau măsura
34. U.N. Comitetul pentru drepturile copilului, Comentariul General nr. 10 : Drepturile Copilului în Justiția juvenilă;

IV. Jurisprudență

1. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, T. și V. Contra Marii Britanii, Hot. Nr. 24724/94 16.12. 1994;
2. Curtea Constituțională, Decizia nr. 1470 din 8 noiembrie 2011 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.320¹ din Codul de procedura penală;
3. Curtea Constituțională, Decizia nr. 1483 din 8 noiembrie 2011 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.320¹ din Codul de procedură penală;
4. Curtea de Apel Brașov, Secția Penală, decizia nr. 113/ AP din 12 iunie 2002;
5. Curtea de Apel București, Decizia 1105 /.2014;
6. Curtea de Apel Galați, Decizia penală nr. 955/2014;
7. Curtea de Apel Suceava, Decizia penală nr. 486/2014;
8. Curtea de Apel Timișoara, Decizia penală nr. 92/CO;
9. Curtea de Apel Timișoara, Decizia penală nr.196/CO;
10. Judecătoria Alba Iulia, Sentința penală nr.176/2014;
11. Judecătoria Arad, Sentința penală nr. 1929/2014;
12. Judecătoria Bacău, Sentința penală nr. 752/2017;
13. Judecătoria Bacău, Sentința penală nr. 673/2015;
14. Judecătoria Bacău, Sentința penală nr.1657/2016;
15. Judecătoria Baia Mare, Sentința penală nr.2411/2014;
16. Judecătoria Bârlad, Sentința penală nr.118/2017;
17. Judecătoria. Beius, Sentința penală nr. 82/2014;
18. Judecătoria Blaj, Sentința penală nr. 22/2015, 11.03.2014<
19. Judecătoria Brașov, Sentința penală, nr. 2131/2016;
20. Judecătoria Brezoi, Sentința penală nr.32/2016;

21. Judecătoria Buzău, Sentința Penală nr. 438/2017;
22. Judecătoria Cluj-Napoca, Sentința Penală nr. 886/2015;
23. Judecătoria Cluj-Napoca, Sentința penală nr.1307/2016;
24. Judecătoria Constanța, Sentința penală nr.847/2015;
25. Judecătoria Focșani, Sentința penală nr. 2689/2014;
26. Judecătoria Giurgiu, Sentința penală nr. 3193/2014;
27. Judecătoria Huși, Sentința penală nr.8/2017
28. Judecătoria Iași, Sentința penală nr.3877/2015;
29. Judecătoria Moinești, Sentința penală 84/2014;
30. Judecătoria Oradea, Sentința penală nr. 777/2015;
31. Judecătoria Pitești, Sentința penală nr.2069/2015;
32. Judecătoria Ploiești, Sentința Penală nr.394/11.02.2014;
33. Judecătoria Roman Sentința penală nr.326/2014;
34. Judecătoria Sighetu Marmăției, Încheierea penală nr.264/2014;
35. Judecătoria Sector 1, București, Sentința penală nr.240/2016;
36. Judecătoria Sector 4, București, Sentința penală nr. 2800/2015;
37. Judecătoria Sector 4 București, Sentința penală nr.1390/2016;
38. Judecătoria Sector 4, București, Sentința penală nr. 2499/2016;
39. Judecătoria Sector 6 București, Sentința penală nr. 18/2015;
40. Judecătoria Târgu Bujor, Sentința penală nr. 16/2015;
41. Judecătoria Târgu Bujor, Sentința Penală nr. 65/2015;
42. Judecătoria Timișoara, Sentința penală nr.2804/2014;
43. Judecătoria Timișoara, Sentința penală nr. 65/2016;
44. Judecătoria Timișoara, Sentința penală nr.282/2017;
45. Judecătoria Turda, Sentința penală nr. 124/2015;
46. Judecătoria Turda, Sentința penală nr. 193/2015;
47. Înalta Curte de Casație și Justiție, Decizia nr. 30/2007

- 48.Înalta Curte de Casație și Justiție, Decizia nr.18 /2014;
- 49.Înalta Curte de Casație și Justiție, Decizia nr. 55/RC /2015;
- 50.Înalta Curte de Casație și Justiție , Decizia nr. 2/2016;
- 51.Tribunalul Arad, Sentința penală nr. 194/2016;
- 52.Tribunalul. Maramureș, Decizia penală 26/ 2014;
- 53.Tribunalul Suceava, Sentința penală nr. 300/2016;
- 54.Tribunalul Suprem, Decizie de îndrumare nr. 9/1972;
- 55.Tribunalul Timiș, Decizia penală nr. 253/2015;

V. Surse internet

1. <https://www.gesetze-im-internet.de;>
2. <https://germanlawarchive.iuscomp.org;>
3. <https://www.legifrance.gouv.fr;>
4. http://noticias.juridicas.com/base_datos/ Penal/lo5-2000.html;
5. http://noticias.juridicas.com/base_datos/ Privado/lo1-1996.html;
6. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2006-21236;>
7. <http://rolii.ro;>
8. <http://portal.just.ro;>
9. <http://anp.gov.ro;>
10. <http://www.avocatura.com;>